

BURSALI EŞREF DİVANI
PÂK DİVÂN-I EŞREFÜ'Ő-ŐU'ARÂ

Murat ÖZTÜRK, Tolga ÖNTÜRK

Ankara, 2023

**BURSALI EŐREK DİVANI
PÂK DİVÂN-I EŞREFÜ'Ő-ŐU'ARÂ**

Yazar

Murat Öztürk, Tolga Öntürk

ISBN: 978-625-6444-27-0

1. Baskı

Aralık, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 492

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Őti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
1. Bursalı Eşref Paşa'nın Hayatı	9
2. Bursalı Eşref Paşa'nın Divanı: Pâk Dîvân-ı Eşrefü'ş-Şu'arâ	18
2.1. Şiirlerin Şekil ve Muhteva Özellikleri	23
2.1.1. Dinî İçerikli Şiirler	23
2.1.2. Kasîdeler	24
2.1.3. Tarihler	26
2.1.4. Musammatlar	28
2.1.5. Gazeller	29
2.1.6. Kıt'alar	31
2.1.7. Matlalar ve Müfredler	32
3. Eşref Paşa'nın Edebî Kişiliği	33
4. Metnin Hazırlanmasında Uygulanan Yöntem	44
KAYNAKLAR	45
PÂK DÎVÂN-I EŞREFÜ'Ş-ŞU'ARÂ	49
[KASİDELER]	101
[TARİHLER]	187
MU'AŞŞERÂT Ü MÜSEDDESÂT Ü MUHAMMESÂT	292
İBTİDÂ-YI ĞAZELİYÂT	325
MUĞAṬṬA'ÂT	452
MAṬLA' VE MÜFREDÂT	479
EKLER	500
ÖZGEÇMİŞLER	503

ÖN SÖZ

1820-1894 yılları arasında yaşamış, Bursa’da doğup İstanbul’da vefat etmiş bir şair olan Eşref Paşa, beş padişahın saltanatına ve bütün bu süreçte koca imparatorluğun adım adım zevâle doğru sürüklenişine tanıklık etmiş asker şairlerimizdendir.

Eşref Paşa’nın dünyaya geldiği yıllar Osmanlı Devleti’nin her bakımdan türlü sıkıntılar içinde kıvrandığı, içeride ve dışarıda değişen yeni dünya düzeninin ve bu arada milliyetçilik akımının çok uluslu imparatorlukları sarsmaya başladığı, yenilikçi padişah II. Mahmut’un bu değişikliklere ayak uydurmak amacıyla türlü ıslahat programlarını tatbik koyulduğu ve nihayetinde yeniçeri teşkilatını kanlı bir şekilde lağvettiği fakat yerine yeni bir orduyu tam olarak tanzim edemediği için 1828 yılında başgösteren isyanların ve çıkan savaşların neticesinde devletin ciddi toprak kayıpları yaşadığı ve hem kendi tebaasına hem de yabancı devletlere tavizler vermek zorunda kaldığı hayli sancılı bir dönemi içerir. Asrın ortasında çıkan Kırım Savaşı’nda (1853-1856) Osmanlı Devleti, Ruslara karşı galip gelebilmek için İngiltere ve Fransa gibi batılı devletlerin yardımlarını istemeye mecbur kalmış, savaşı kazanmış gibi gözükse de çok ciddi borç yükü altına girmiş ve diplomatik olarak da pek çok taviz vermiştir. Bu savaştan yaklaşık yirmi bir yıl sonra çıkan Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) ile de Osmanlı Devleti hem yeni bir bozgun yaşamış hem Ruslara tazminat ödemeyi kabul etmiş hem de dış borç yükü artık katlanılmaz dereceye ulaşmıştır. Savaşı kaybeden Osmanlı, Romanya ve Sırbistan’ın bağımsızlıklarını kabul etmek zorunda kalmış, Osmanlı tebaası olan Rumeli Türklerinden yüz binlercesi yokluk ve türlü sıkıntılar içinde göçe maruz bırakılmış ve Osmanlı Devleti ekonomik, siyasi ve moral açılarından oldukça ağır bir dönemi yaşamıştır.

Eşref Paşa genç yaşta harp okulunda başladığı askerlik macerası dâhilinde yukarıda bahsi edilen iki büyük savaşta subay olarak görev yapmıştır. Kırım Savaşı’nda henüz genç bir binbaşdır. Doksan Üç Harbi’nde ise general rütbesiyle savaşmıştır. Ne var ki savaş sonunda

mağlubiyetten sorumlu tutulanlar arasında yer almış ve Limni ve Rodos adalarına sürgüne gönderilmiştir. Şair Eşref Paşa büyük umutlarla başladığı askerlik hayatında general, vali, büyükelçi gibi rütbe ve görevlerle ikbali görmüş fakat ömrünün sonlarında zevâle doğru bir inişle idrâkle hayatını tamamlamıştır. Onun divanı 1861 senesinde basılmıştır ve şiirlerinde daha çok ikbale doğru giden hayat serüveninin izleri görülür. Genç yaştan itibaren şiirle meşgul olan şair türlü vesilelerle padişahlar başta olmak üzere devrinin pek çok üst düzey yöneticisine kasideler, kıtalar ve müzeyyel gazellerle methiyeler kaleme almış, taleplerini, dertlerini ve sevinçlerini zikretmiştir. Devletin ve ordunun içinde bulunduğu bazı hadiselerle de bu vesileyle şiirlerinde yer vermiştir. Bu yönüyle onun divanı bir bakıma bir Osmanlı subayının şiir yoluyla devrinin türlü olaylarına şahsi kaygılarını ve beklentilerini yansıttığı bir eserdir.

Eşref Paşa, yenileşme/batılılaşma eğiliminin giderek arttığı ve buna bağlı olarak da yeni şiir anlayışının hâkim olmaya başladığı bir dönemde eski şiir tarzını devam ettiren bir şairdir. Onun şiirlerinde ne mahlasını verdiği Namık Kemal'in ne Şinasi'nin ne Ziya Paşa'nın ne de diğer yenileşme temsilcisi edebiyatçıların eserlerinde görülen toplumsal ve siyasi konulara rastlanır. Söyleyiş olarak da klasik üsluptan pek ayrılmaz. Encümen-i Şuara şairlerinden olan Eşref Paşa divanında en çok yer verilen konulardan biri de âl-i âbâ mersiyeleri ve methiyeleridir. Şair muharremiye ve maktel türlerini divan şiiri geleneği çerçevesinde kaleme almış Bektaşilik neşvesiyle bu dini-mistik türlere yönelmiştir.

Eşref Divanı üzerine şimdiye kadar iki ayrı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bu tezlerin ikisi de şairin az sayıdaki şiirlerinin yer aldığı iki ayrı yazmadan hareketle hazırlanmıştır. Bu çalışmalarda aktarılan şiirler şairin oldukça hacimli divanının cüz'i bir kısmına karşılık gelmektedir. Yine Eşref Paşa'nın bazı şiirleri ve divanının tamamlanmasına dair yazılan kıtaların ele alındığı birkaç makale de kaleme alınmıştır. Bu çalışmayla şair ve eseri hakkında parça parça ve bütünsellikten uzak değerlendirmeler yerine şiirlerinin tamamı dikkate alınarak inceleme ve yorumlar yapılmasına ve okuyucunun yeni harflerle eseri okuyabilmesine imkân verecek şekilde divanının ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde biyografik kaynaklardan, divanından ve Osmanlı arşivlerinden temin ettiğimiz bilgi ve belgelerden hare-

ketle Eşref Paşa'nın hayatı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Eşref'in matbu divanının nazım şekilleri ve içeriğinden bahsedilmiştir. Şekil özellikleri ele alınırken şekli oluşturan ve şairin anlatımına etki eden öğeler seçilen örnek beyitlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde şairin edebî şahsiyeti tanıtılmıştır. Son bölümde ise divanın çeviriyazılı metnine yer verilmiştir. Şairin divanının matbu nüshasında bulunmayan ancak başka biyografik kaynaklarda yer alan birkaç şiiri de "ekler" bölümünde verilmiştir. Yaptığımız bu çalışmanın bilimsel çalışmalara kaynaklık etmesi ve fayda sunması en büyük arzumuzdur.

Van/2023

Metin hazırlanırken ünlü harflerin yazımında İstanbul Türkçesinin özellikleri dikkate alınmış ve günümüz Türkçesine yakın bir dil dikkate alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Aksoyak, İ. Hakkı (2004). “Eşref Paşa'nın Müşterek Şiirlerinde Ehl-i Beyt ve On İki İmam Sevgisi”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 30, s.363-38.
- Arslan, Mehmet (2014). Eşref Paşa, Bursalı. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. TEİS. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esref-pasa-bursali>.
- Beydilli, Kemal (2020). “Mustafa Reşid Paşa”. TDV İslam Ansiklopedisi. C.31, 348-350. Ankara: TDV Yayınları.
- Bilkan, Ali Fuat (1997). *Nâbî Divanı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tahir (2016). *Osmanlı Müellifleri* (Haz: M. A. Yekta Saraç). Ankara: Türkiye Bilimler akademisi Yayınları.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA 253-15013).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 775-43).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 258-153-96).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 722-50380).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 70-2).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 165-27).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 892-70992).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 267-16040).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 258-15440).
- Çeçen, Mehmet Korkut (2006). “Encümen-i Şuara'nın Tanzimat Birinci Dönem Sanatçılarına Etkisi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s.133-152
- Çiftçi, Ömer (2017). Fatin Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eş'âr). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>
- Diyanet İslam Ansiklopedisi (1995). Encümen-i Şuara. TDV İslam Ansiklopedisi, c. 11, s. 179-181. İstanbul: TDV Yayınları.

- Eşref Paşa (1278). *Pâk Dîvân-ı Eşrefî 'ş-Şu 'arâ*, İstanbul: Matba'a-i Âmiri
- Gündüz, Harun (2009). Mehmet Nâil Tuman Ve Tuhfe-i Nâilî'si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 1-100) Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İnal, Mahmud Kemâl (1988). Son Asır Türk Şairleri. C. I, İstanbul: Dergah yayınları.
- Kahraman, Alim (1995). "Eşref Paşa, Mustafa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul: TDV Yayınları, s. 475-476.
- Kara, Mustafa (2011). "Mustafa Eşref Paşa ve Divanındaki Tasavvufi Kültür", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl 12, S. 27, s. 161-167.
- Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha- Koncu, Hanife- Çakır, Müjgan (2017). Mehmed Tevfik Kafile-i Şuara. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0>
- Macit, Muhsin (2017). Nedim Divanı, e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedim-divanipdf.pdf?0>
- Mehmed Süreyya (1996). Sicill-i Osmani. Haz: Nuri Akbayar, Seyit Ali Kahraman. Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Okyay, Ercan (2005). *Senih-i Mevlevi Divanı*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Özcan, Abdulkadir (1998). "Abdülkerim Nadir Paşa". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 1, s. 253-254. İstanbul: TDV Yayınları.
- Özcan, B. (1999). Bursa Depremleri (2 Mart - 12 Nisan 1855) . *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsed/issue/2567/33065>
- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2006). Eşref Paşa Divanı (İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çeviri). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- TEPEKAYA, M. (2013). Selanik Vilayeti Almanya ve Fransa Konsoloslarının Öldürülmesi Olayı (6 Mayıs 1876). *BELLETEN*, 77(280), 1031-1070. <https://doi.org/10.37879/belleten.2013.1031>
- Urgun (Doğan), Serap, (2010). *Eşref Paşa Divanı*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Uzun, Adnan (2018). “EŞref Paşa'nın Akif Paşa'ya Naziresi ‘Kaside-i Adem’ ve ‘Adem’ Mefhumu Üzerine”, *Akademik-us: Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat AraŐtırmaları Dergisi*, 2(1), s.1-31.
- Yakıt, İsmail (2010). *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yörür, Ali (2021). “NeŐr İçün EŞref Beg'in Basıldı Dîvânı Tamâm: EŞref Paşa Dîvânı'nın Basımına Yazılan Tarih Manzumeleri”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, s. 203-216.